

trobi més documentació antiga de *torracha* a Provença.

Alternatives? Cap: no hi ha cap notícia del mot al Nord de la línia *ca/cha*, per tant no pensem en un manlleu d'un mot en -ACCA provinent del Delfinat o dels Alps (hi ha un cognom italià *Torraca*, però res més que jo sàpigam en parlars italians), i, així com així, tampoc -ACCA ni -ACA no són sufixos creatius. Recomanem només que s'insisteixi en la recerca per veure si cal tornar a la idea mossàrab. Passat que suposéssim un TARRIS ACTA 'torre empesa', com a màquina de setge (llavors semicultisme -acta > -ate a Baiona). Però mentre no hi hagi cap notícia que el mot hagi designat un enginy d'atac, això restaria tan audaç com la construcció pre-romana.

Torredà. El sentit primitiu és 'home que guarda o ocupa una torre': el *DAG* ja el registra en docs. de 1462 i 1469 per al guaita de la torre de Montjuïc i per al de la de Montgat respectivament; així mateix, el 1535: «quant venian naus y quant venian galeres de armada, dits consellers ensemps ab los *torredans* ordenaren que fossen fets los senyals següents...». De nou des de la torre de Montjuïc; i encara avui he sentit en alguna banda la denominació de *torredà* per al guardià d'un far. Altrament així ho usen ara a la Noguera per a l'home que viu en una torre, designació allà usada per a una mena de masies: a Menargues, al pagès que s'estava a la «Torrè del Xero» uns li deien *lo toradà*, altres *lo torodà*, i a Castelló de Farfanya, això ha quedat fins i tot com a nom propi i individual d'una d'aqueixes masies: *la tóre de torodà* (1964); més al Sud, en canvi, a Seròs, on també *torres* són habitatges pagesos, el masover es diu *lo torrer* (1935).

És sabut, però, que els pardals solen niar a les teulades (veg. *teuladins*) i a les torres: d'aquí que *torredans* s'usi com a denominació dels pardals: segons *AlcM*, a Ribag., Llitera i Maestrat; a Acanui un pagès es plany dels *torradans*, moixons que es mengen les olives a l'arbre (full parroquial, 10-1-1960); per allà, però, té més extensió una forma amb assimilació vocàlica; com la que, amb l'altre sentit, hem constatat a la Noguera: *torodà* a Gavasa i a Peralta de la Sal (*BCEC* VI, 195; *ZRPb*. XLV, 238); i a Alins de Llitera m'avisen que ells no diuen *gorrión* sinó un *torodán* o *mol-tos torodáns* (1965).

Si algú no estigués ben convençut d'aquesta etimologia del nom del pardal se l'hi pot fortificar fent-li a saber que en biscafí s'anomena *torre-txori* (bc. *txori* 'moixó', a Lekeitio, el 'pardal'; i el falciot en els pobles bascófons d'Alaba (Azkue). Ara bé el femení d'aquell *torrodà* reapareix, en el Migjorn val., en la forma *torruana*, amb caiguda de la -d- intervocàlica, tant descabdellada en aquelles latituds: d'aquí una *Cova de les toruánes* a la Vall d'Ebo; i una altra del mateix nom, a la de Pego, que aquí m'expliquen «perquè hi ha molts d'eixos pardalets» (1962, 1963). En el *DFa.*, s. v. *pardal*, trobem la forma sincopada *pardal torà* o *pardal de muntanya* o de *passa* 'Petronia petronia'.

Puix que és 'de passa', no ens estranyarem que el nom, en una forma ben afí, s'hagi aplicat a un ocell diferent: val. *torrellat* 'camallarg de l'espècie *Ibis falci-*

nellus'; i d'altra banda tornem al pardal amb *pardal torregal*, que a Rib. d'Ebre seria un de més petit que el pardal roquer (*BDC* x, 85); quant a la formació podem deixar triar entre una formació com *pedregal* o *Torregassa* o contaminació de *torredà* amb *camallarg* (amb dissimilació de les r-r: -rrellarg > -rellac, -at). D'altra banda en el mateix vocab. de Sallent (*BDC* x, 96) un *torradulla*, a les Borges, ocell semblant al pardal però de cua més llarga: on em sembla que es combinen en una o altra proporció la *torrudana* amb el *torrellac* i amb la *torlla* (*TORD* × *merla*); però no jutrem que no hi intervingui també, de més a més, la *terrerola* o 'alosa', puix que segons *AlcM* la *torrodana* designa l'alosa a les comarques d'Alcoi i Gandia. I a Menorca es diu *torrola* en lloc de *terrerola*. Al capdavant, el tema semàntic d'aquest *torredà* 'pardal', és ben semblant al del seu sinònim val. *teuladí*.

Torrejar: primer apareix amb el sentit de 'rodejar de torres' [«turri cingere, -jat: turritus», Busa-N.; *ciutat murada i torrejada*, Ss. XVI, XVII, *DAG*.]. Però és evident que tampoc es pot dubtar del caràcter genuí de *torrejar* en el sentit de 'culminar, mostrar-se altíssim', en el qual han coincidit tots els millors escr. Renaix. i altres de pertot, en el S. XIX: «pren vela vers Mallorca, la terra dels foners / --- / vers un claper lo duen, sepulcre de gegants: / com llurs superbes ombres, per rebre'l desvetllades, / *torrejan* dotze pedres dins un palmar florit, / entorn de l'ara immensa del sacrifici alsades, / soldats de roca, en cercle voltant son adalit», *Ail.* 1878, x, 49b; «Y'l que entre Espanya y França *torreja*, mur de roca, / de neu y de tempesta vestit, com braç de Déu / ---», *Ail.* I, 37a.

Després, en la majoria dels escr. Renaix. «Veien *torrejar* el fort de Montlluís», NOLLER (*Pilar Prim*, O. C., 80); veg.-ne cites de *Marines i Boscatges* de Ruyra, i de *torrejan* en Carner, en *AlcM*; «--- udol de sirenes --- mentre queien les pedres vençudes, ... ciutat dels meus somnis més purs --- tu sola, suau Barcelona, *torreges* amb noble / grandesa dins mi --- l'esquinç, en la carn, dels obusos damunt el teu cos de matrona ---» clamava Agustí Esclassans (*Obusos sobre la ciutat*, v. 24), en l'horrorison acompanyament dels bombardeigs bestials de 1938.³ Però també a Mallorca: «a sa part de damunt, *torretgen* altures de vuit a nou-cents metres, vestides d'ausines ---», Arx. Ll. Salvador, i «la fortalesa que dalt lo cim *torreja*», Costa (*Agre de la terra*, 78). 'Destacar-se, exaltar-se en grandesa': «Entre els records de ma adolència *torreja* una masia de montanya, on --- conèixer lo que és viure --- gaudíem de la naturalesa ---», Alcover (*Art i Liter.* 1904, 22.7f.). *Entorrear*.

Torreta llisa, herba val. que pot ser adaptació del nom llatí *turritis glabra* (fr. *tourelle glabre*), Cavanilles (*Obs.* II, 334, classe xv, *tetradynamia*).

Altrament hi ha *torreta* amb caràcter diminutiu: a les Garrigues anomenen *torretes* les 'barraques per guardar palla' (Almatret, 1835, que en altres pobles veïns designen com *palleres*). El nom més genuí en català de la «torre petita en una fortalesa etc., esp. per a un guaita» [*DOrt.*, *DFa.*]: «la gruixuda muralla de